

UN TOPOR CU GAURĂ TRANSVERSALĂ DE ÎNMĂNUȘARE DESCOPERIT LA CĂLUGĂRENI (JUD. PRAHOVA)

BIANCA PREDĂ*, ALIN FRÎNCULEASA**

Rezumat: În acest studiu ne-am propus introducerea în literatura de specialitate a unui topor cu gaură transversală de înmănușare, realizat din cupru. Piesa a fost descoperită izolat în nordul Munteniei, în localitatea Călugăreni (jud. Prahova). Exemplarul a fost atribuit, pe baza anumitor caracteristici, tipului Izvoarele, seria Halânga. În text sunt abordate răspândirea, precum și atribuirea cronologică și culturală a acestui tip de topor.

Cuvinte-cheie: Călugăreni, topor cu gaură de înmănușare transversală, Muntenia, bronz timpuriu, cultura Glina.

În luna ianuarie a anului 2016, în patrimoniul Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova, a intrat un topor cu gaură de înmănușare transversală, confecționat din cupru, descoperit pe teritoriul localității Călugăreni (jud. Prahova), ca urmare a investigațiilor de teren efectuate cu ajutorul unui detector de metale de către domnul Virgil Nitu. Descoperitorul a predat toporul, conform referatului de dăruire nr. 93/13.01.2016 și procesului-verbal nr. 94/13.01.2016, și a oferit informații cu privire la locul descoperirii, însoțind arheologii pe teren în data de 03.02.2016, în vederea realizării observațiilor specifice. Piesa a primit numărul de inventar 3.4.–136368.

Toporul a fost găsit izolat, la o adâncime de aproximativ 0,30 m¹ de la nivelul actual de călcare, nefiind identificate alte artefacte sau un eventual complex arheologic (groapă sau alt tip de amenajare) din care acesta să facă parte. Locul descoperirii (fig. 1/2–4), având coordonatele N 45°5'54.33", E 26°22'9.07", se află la o distanță de 650 m nord de marginea satului Călugăreni (jud. Prahova), pe o culme de deal situată în apropierea unui drum de acces, la 569 m altitudine. Fiind amplasată în nordul Munteniei, zona se înscrie în Subcarpații externi, caracterizați prin asocierea unor masive deluroase întinse cu depresiuni ample². Punctul respectiv este

* Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova; e-mail: preda.biancaelena@yahoo.com.

** Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova; e-mail: alinfranculeasa@yahoo.com.

¹ Din detaliile oferite de domnul Virgil Nitu, în momentul descoperirii, toporul pare să fi fost așezat vertical, cu tăișul în jos; acesta a observat inițial partea cu manșonul, restul piesei devenind vizibil ulterior. Această informație trebuie privită însă cu rezerva convenită, dat fiind că nu există fotografii din momentul descoperirii sau cu poziția *in situ* a piesei.

² Niculescu 2008, p. 56.

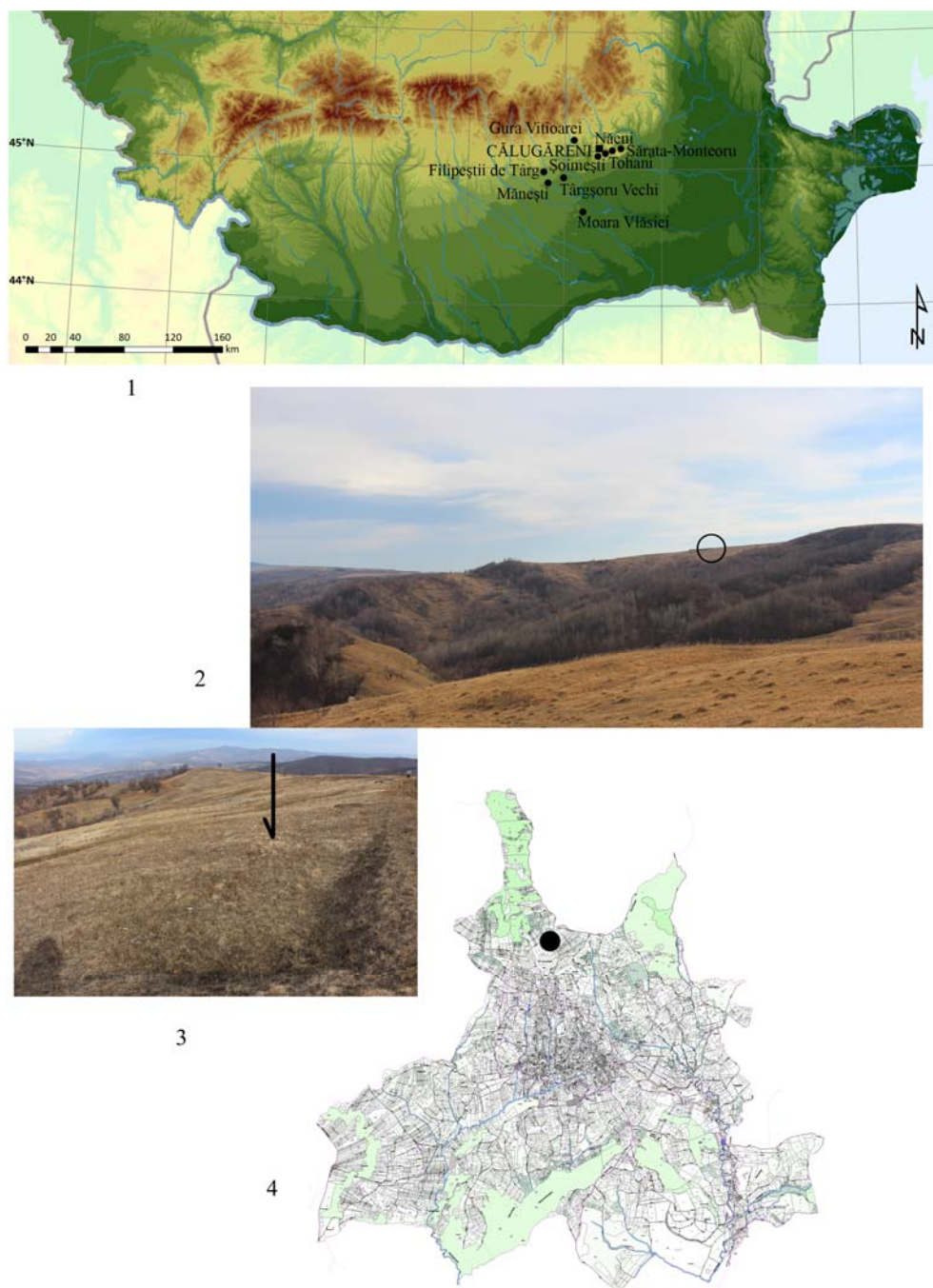

Fig. 1. 1. Harta microregiunii, cu siturile din epoca bronzului timpuriu; 2–3. imagini cu locul descoperirii; 4. harta localității Călugăreni (jud. Prahova), cu locul descoperirii.

localizat în extremitatea vestică a culmii Dealu-Mare – Istrița, ce se întinde între localitățile Tătaru (jud. Prahova) și Sărata Monteoru (jud. Buzău), orientată pe direcția vest-est; dintre vârfurile mai importante menționăm aici vârful Ciortea, cu o înălțime de 609 m, aflat în apropiere, la aproximativ 930 m vest de locul descoperirii și cel mai înalt vârf din această unitate, Istrița (749 m), aflat la o distanță de 13 km în linie dreaptă către est³. Atât în partea de nord, cât și în partea de sud, culmea este delimitată de depresiuni, respectiv Sângeru și Călugăreni (fig. 1).

Piesa (fig. 2–3) are lungimea de 14,7 cm, lățimea tăișului de 4,1 cm, lungimea cefei de 4,4 cm, diametrul găurii de înmănușare de cca 2,7–2,9 cm și greutatea de 664 g. Lângă manșon, lama are secțiunea transversală de formă pentagonală, cu vârful pentagonului orientat în sus, iar partea inferioară este ușor ovală. Muchia superioară este arcuită, mai accentuat în zona de îmbinare cu manșonul. Acesta este profilat și prezintă anumite defecte de turnare: la ceafa toporului valvele au fost îmbinate defectuos, existând o asimetrie de 3 mm; tubul de înmănușare nu este uniform în partea inferioară, în partea stângă fiind vizibilă o scobitură. Pe ambele părți ale manșonului este vizibilă o nervură, amplasată cu 5 mm mai jos de marginea superioară, paralelă cu aceasta. Pe marginea inferioară, o nervură similară se regăsește doar pe o porțiune redusă a uneia dintre laturi, la îmbinarea manșonului cu lama. Tăișul nu este finisat, nu prezintă urme de folosire. Piesa a fost descoperită întreagă, în stare bună de conservare și nu a fost curățată, păstrând patina de culoare verde, negricioasă în anumite porțiuni.

Toporul a fost analizat compozițional, fiind realizate două măsurători în părți diferite ale piesei; rezultatele obținute sunt similare: 1. măsurători luate către jumătatea piesei, pe partea mai negricioasă – 99% Cu, 0,5% Fe, 0,1% As, posibil urme vagi de Ag; 2. măsurători luate sub manșon – 99,2% Cu, 0,4% Fe, 0,1% As (urme), posibil urme vagi de Ag⁴.

Conform caracteristicilor tipologice, exemplarul poate fi atribuit tipului Izvoarele, seria Halânga. Tipologia topoarelor cu gaură transversală de înmănușare de pe teritoriul României a fost întocmită de Alexandru Vulpe în urmă cu aproape o jumătate de secol, fiind utilizată, în linii generale, și în prezent⁵. Astfel, în cadrul tipului Izvoarele au fost distinse două serii, în funcție de aspectul secțiunii transversale a lamei: seria Halânga, alcătuită din topoare cu secțiunea lamei ovală sau pentagonală, și seria Izvoarele propriu-zisă, căreia i-au fost atribuite exemplare cu secțiunea lamei de formă pronunțat hexagonală⁶. În opinia autorului, aceste caracteristici tipologice conferă pieselor inclusiv valențe cronologice. Topoarele cu lamă pentagonală în secțiune au fost considerate mai timpurii, fiind turnate în tipare bivalve deschise, o tehnică mai veche și mai puțin dezvoltată în turnarea topoarelor,

³ Niculescu 2008, p. 58.

⁴ Analiza a fost efectuată, utilizând spectrometrul portabil X-MET 3000TX, la INFIN-HH, prin bunăvoința domnului dr. Bogdan Constantinescu și a doamnei dr. Daniela Stan, cărora le mulțumim pe această cale.

⁵ Vulpe 1970; Vulpe, Tudor 1970.

⁶ Vulpe 1970, p. 32–33.

prin comparație cu cea a folosirii tiparelor închise, ce avea ca rezultat o lamă cu secțiune hexagonală, acestea din urmă fiind atribuite epocii bronzului mijlociu⁷.

Fig. 2. Toporul de la Călugăreni.

Până în prezent, pe teritoriul actual al României, sunt cunoscute nouă piese ce au fost atribuite seriei Halânga. Privită din perspectiva unor caracteristici precum forma lamei toporului, îmbinarea sa cu manșonul sau profilarea manșonului, această serie este destul de omogenă din punct de vedere tipologic. Cele mai bune analogii pentru toporul de la Călugăreni se regăsesc în cadrul respectivei serii, fiind reprezentate în special de cele trei piese atribuite cu probabilitate descoperirilor din sudul României (nu există informații cu privire la locul descoperirii⁸), dar și de toporul de la Halânga⁹, care are, însă, manșonul lung.

⁷ Vulpe, Tudor 1970, p. 420.

⁸ Vulpe 1970, p. 33, nr. 62–64, pl. 5/62–64.

⁹ Vulpe 1970, p. 33, nr. 59, pl. 4/59.

Exemplarul descoperit recent în nordul Munteniei se deosebește de acestea prin forma clar pentagonală a secțiunii lamei și arcuirea ceva mai accentuată a muchiei superioare. Pe baza anumitor trăsături, piesa poate fi apropiată și de unele topoare încadrate în seria considerată mai evoluată, a tipului Izvoarele, cum sunt cele de la Izvoarele¹⁰, Tufa¹¹ sau Râncăciova¹². Similitudinile pot fi observate în ceea ce privește forma lamei, care nu este zveltă și se lățește puțin la tăiș, însă nu mai sunt sesizate în cazul analizei manșonului, care este lung la exemplarele menționate mai sus, precum și al secțiunii lamei, care este hexagonală. Topoare cu secțiunea lamei pentagonală cu vârful în sus sunt întâlnite în cadrul seriei Veselinovo¹³.

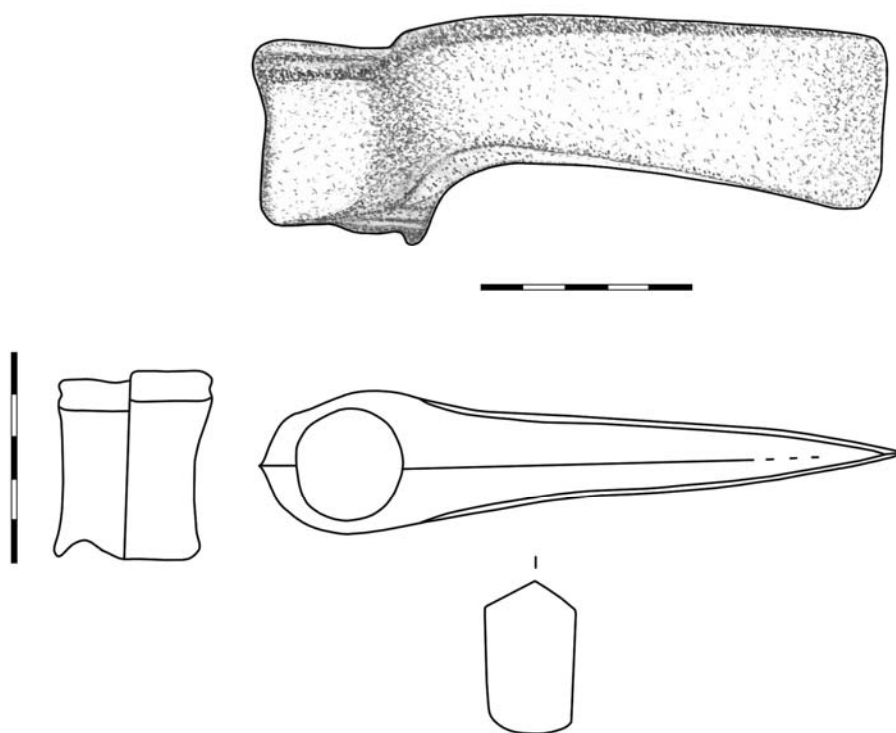

Fig. 3. Toporul de la Călugăreni.

Aria de răspândire a topoarelor din seria Halânga include, mai ales, regiunea sudică a României, ele lipsind până în acest moment din spațiul intracarpatic sau din Moldova. Piese se concentrează în Oltenia (fig. 4), de aici provenind cinci dintre cele nouă exemplare cunoscute (Berbești, Bolboși, Gârbovățul de Jos,

¹⁰ Vulpe 1970, p. 33, nr. 65, pl. 5/65.

¹¹ Vulpe 1970, p. 33, nr. 71, pl. 5/71.

¹² Vulpe 1988a, p. 208, fig. 1/1.

¹³ Vulpe 1988b, p. 212.

Halânga și Peștișani), la care se adaugă celelalte trei menționate mai sus, fără loc de proveniență. Toporul de la Călugăreni reprezintă cea mai estică, dar și cea mai nordică descoperire certă. Remarcăm și prezența, la sud de Dunăre, a unor piese care, prin caracteristicile lor (secțiunea ovală a lamei, forma mașonului), pot fi atribuite seriei Halânga a tipului Izvoarele¹⁴. Două dintre acestea provin din nord-vestul Bulgariei, de la Altimir și Borovan, la care se adaugă una cu proveniență necunoscută¹⁵. Cele trei exemplare sunt relativ apropiate de toporul de la Călugăreni în ceea ce privește forma lamei și felul în care aceasta se arcuiește la îmbinarea cu mașonul, diferența fiind dată însă de forma lamei în secțiune, ovală în cazul topoarelor din Bulgaria.

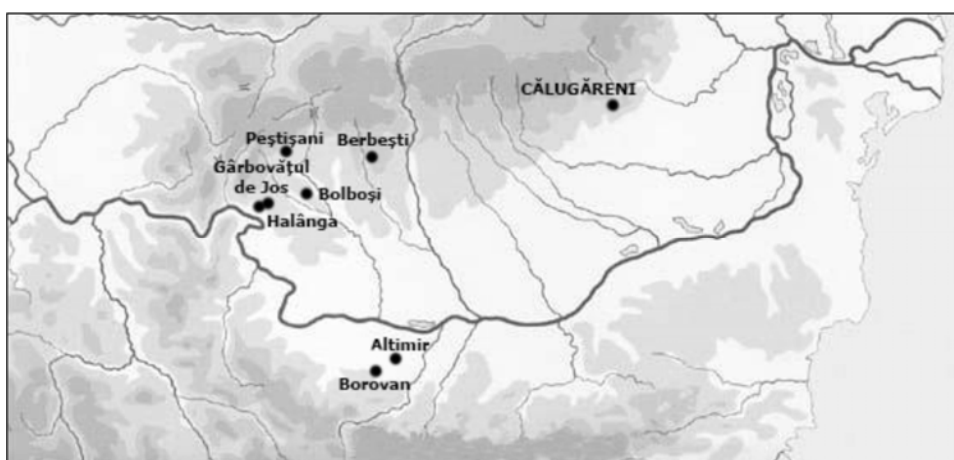

Fig. 4. Harta răspândirii topoarelor din seria Halânga.

Dintre cele nouă topoare atribuite seriei Halânga (fig. 5), majoritatea reprezintă descoperiri izolate, doar în două situații fiind considerată probabilă sau posibilă asocierea acestora cu alte piese. Astfel, toporul de la Bolboși (jud. Gorj) era, probabil, însoțit de un alt exemplar, dar atribuit tipului Dumbrăvioara¹⁶, în timp ce, în cazul celor două piese de tip Halânga provenind din sudul României, pe baza formei și a patinei similare, Alexandru Vulpe a emis ipoteza că ar fi putut fi depuse împreună¹⁷, însă nu există certitudine în această direcție¹⁸.

Dat fiind că, în general, topoarele provin din descoperiri întâmplătoare, că nu există informații cu privire la contextul sau poziția artefactelor *in situ*, ca și faptul că nu erau însoțite de alte obiecte cu valoare cronologică, datarea acestor piese se dovedește dificilă, singurul criteriu de care dispunem în acest caz fiind cel tipologic. Topoarele din seria Halânga, cu secțiunea transversală a lamei de formă

¹⁴ Burtănescu 2002, p. 186.

¹⁵ Cernych 1978, pl. 22/7–9.

¹⁶ Vulpe 1970, p. 33, nr. 60.

¹⁷ Vulpe 1970, p. 33, nr. 63–64.

¹⁸ Soroceanu 2012, p. 162.

pentagonală sau ovală, turnate în tipare bivale deschise și, prin urmare, mai puțin dezvoltate tipologic, au fost în general atribuite unei faze mai dezvoltate a bronzului timpuriu sau, cel mai târziu, începutului bronzului mijlociu, fiind puse în legătură cu o etapă târzie a culturii Glina, cu aspectele culturale ce o succed, sau, în funcție de locul descoperirii, cu mediile Verbicioara sau Tei timpurii¹⁹.

Indicii suplimentare privind datarea acestora oferă depozitul descoperit la Bolboși (jud. Gorj), în care toporul din seria Halânga a fost, probabil, găsit împreună cu unul de tip Dumbrăvioara²⁰. Poziția cronologică a celor din urmă a putut fi mai bine documentată ca urmare a descoperirii unor tipare pentru producerea lor în situl de la Lelicieni (jud. Harghita), aparținând grupului Jigodin²¹. Acesta a fost atribuit unui orizont contemporan fazei Schneckenberg B²², iar relațiile Jigodin – Glina au putut fi precizate pe baza ceramicii cu decor de tip Runcuri, caracterizate prin motive incizate și incrustate cu alb, cu analogii la Lelicieni, și plasate într-o fază timpurie a culturii Glina, posibil între 2800–2600 BC²³. Tot ca rezultat al acestei interacțiuni, este explicată și prezența topoarelor de tip Dumbrăvioara în aria Glina²⁴. Însă topoare foarte asemănătoare din punct de vedere tipologic, cunoscute sub denumirea Kozarac și atribuite unui orizont Vučedol C, pot fi regăsite pe un spațiu mai larg la Dunărea Mijlocie, oferind o imagine mult mai cuprinzătoare asupra circulației cunoștințelor tehnologice în epocă și abilității meșterilor metalurghi²⁵.

Pe baza depozitului mai sus menționat, de la Bolboși (jud. Gorj), A. Vulpe a presupus existența unui proces tehnologic evolutiv între tipul Dumbrăvioara și seria Izvoarele I, ce s-ar fi petrecut într-un interval de timp relativ scurt, în cadrul acelorași comunități²⁶. Astfel, dacă admitem această ipoteză, la care adăugăm încadrarea topoarelor atribuite tipului Dumbrăvioara într-un interval cronologic plasat între 2800–2600 BC, atunci toporul de la Călugăreni poate fi datat oarecum ulterior acestui interval cronologic, către jumătatea mileniului al III-lea a.Chr., probabil depășind această limită.

În nordul Munteniei, investigarea unor situri arheologice atribuite perioadei timpurii a epocii bronzului și, în special, culturii Glina, reprezintă o preocupare recentă (fig. 1/1), lipsa descoperirilor din această regiune reflectând mai curând stadiul cercetărilor decât o realitate arheologică²⁷. Relevant în această privință este situl arheologic de la Șoimești – *Dealul Merez*, aflat în același areal cu toporul care

¹⁹ Vulpe 1970, p. 34; Vulpe 1988a, p. 209; Soroceanu 2012, p. 140, 162.

²⁰ Vulpe 1970, p. 31, 33, nr. 55, 60.

²¹ Roman, Dodd-Oprițescu, Pál 1992, p. 157, pl. V/78–79.

²² Roman, Pál, Csába 1973, p. 571; Roman 1986, p. 42.

²³ Roman 1986, p. 31; Băjenaru 2014a, p. 94; Băjenaru 2014b, p. 215.

²⁴ Vulpe 1988b, p. 212; Băjenaru 2014b, p. 242.

²⁵ Vulpe 1970, p. 39–41; Žeravica 1993, p. 22–32; Dani 2013, p. 207; Băjenaru 2014b, p. 257–258.

²⁶ Vulpe 1988b, p. 212.

²⁷ Frînculeasa *et alii* 2015, p. 143. La 400 m sud de locul în care a fost descoperit toporul, se află un sit amplasat pe o culme stâncoasă, dar al cărui nivel arheologic a fost spălat de ape. Materialul ceramic recuperat, foarte corodat și fragmentar, ar putea fi atribuit aceleiași epoci din care datează piesa de metal.

face obiectul studiului de față, a cărui cercetare a început în anul 2014²⁸. De asemenea, trebuie menționat faptul că, în urma periegezelor efectuate recent, un fragment ceramic, decorat în manieră Năeni-Schneckenberg, a fost identificat în localitatea Tohani, într-un sit aflat la 5,8 km spre sud-est de Călugăreni. Spre est, la aproximativ 9,5 km, se află situl de la Năeni – *Colarea*²⁹. Recent, la Târgșoru Vechi, a fost descoperit un mormânt ce avea ca inventar un vas prevăzut cu manșetă³⁰; la Filipeștii de Târg, Mănești, Gura Vitioarei au fost identificate așezări Glina³¹, iar mai spre sud a fost cercetat situl de la Moara Vlăsiei³². De asemenea, cea mai mare parte din câmpia aflată la sud de dealurile subcarpatice este ocupată de înmormântările Jamnaja și Katakombnaja³³.

Noile descoperiri conturează o imagine relativ complexă a locuirii acestui areal pe întreg parcursul mileniului al III-lea a.Chr., în care par să se evidențieze mai multe etape cronologice și interacțiuni cu spații distincte, atât cu regiunea intracarpatică, cât și cu zona de câmpie dominată de fenomenul înmormântărilor în tumuli. Astfel, descoperirile de la Moara Vlăsiei și locuirea inițială a sitului de la Șoimești au fost atribuite unei faze mai timpurii a culturii Glina, mormântul de la Târgșoru Vechi, pentru care datarea radiocarbon indică intervalul 2853–2472 BC (în domeniul 2σ, cu probabilitate 95,4%; conform modelării valoarea medie este 2605 BC), și descoperirile de la Șoimești unei perioade ulterioare, acest din urmă sit oferind indicii stratigrafice pentru definirea unei a treia etape³⁴. Descoperirea toporului de cupru de la Călugăreni în această regiune constituie un reper suplimentar.

CONCLUZII

Toporul descoperit recent în localitatea Călugăreni (jud. Prahova) poate fi încadrat în mileniul al III-lea într-un interval cronologic mai larg (cca 2700–2300 BC). Deși nu direct, poate fi pus în legătură cu siturile arheologice datate în perioada respectivă și atribuite culturii Glina sau unei etape ulterioare acesteia, situate în zona Subcarpaților Munteniei, în proximitatea locului descoperirii. Faptul că piesa a fost descoperită izolat, neînsoțită de alte artefate din metal sau materiale precum ceramică, silex, piatră etc., nu reprezintă o situație ieșită din comun, ci mai curând acesta pare să fie situația standard pentru topoarele de metal în perioada timpurie a epocii bronzului în spațiul carpato-dunărean, exemplarele găsite în alte contexte reprezentând excepții³⁵. Apariția acestora ca descoperiri singulare a fost,

²⁸ Frînculeasa, Garvăn 2015.

²⁹ Vulpe, Drîmbocianu 1981.

³⁰ Frînculeasa *et alii* 2015, p. 136.

³¹ Frînculeasa *et alii* 2015.

³² Frînculeasa *et alii* 2014.

³³ Frînculeasa, Preda, Heyd 2015.

³⁴ Frînculeasa *et alii* 2014, p. 128; Frînculeasa *et alii* 2015, p. 140, 143; Frînculeasa, Garvăn 2015, p. 227.

³⁵ Pentru discuții privind contextele de depunere a topoarelor timpurii de metal cu gaură transversală de înmănășare, vezi Băjenaru 2010; Hansen 2010; Hansen 2011; Szeverényi 2013.

în general, interpretată ca un indiciu al depunerii lor, îndeplinind o funcție ritualică³⁶.

LISTA TOPOARELOR ATRIBUITE SERIEI HALÂNGA

1. Altimir (mun. Byala Slatina, distr. Vratsa, Bulgaria) (fig. 5/1) – descoperire întâmplătoare; lamă cu secțiune ovală și tăiș lătit, finisat, tocit; manșon profilat. Bibliografie: Cernych 1978, pl. 22/7; Băjenaru 2013, p. 23, nr. 3;
2. Berbești (com. Berbești, jud. Vâlcea, România) (fig. 5/2) – descoperire întâmplătoare; lamă cu secțiune ovală și tăișul arcuit, nu prezintă urme de folosire, nu este finisat; manșon profilat. Bibliografie: Ghelmez 1976, p. 35–36, fig. 1/a–c; Băjenaru 2014b, fig. 68/1;
3. Bolboși (com. Bolboși, jud. Gorj, România) (fig. 5/3) – descoperit, împreună cu un topor de tip Dumbrăvioara, în cadrul unui depozit?; lamă cu secțiune oval-hexagonală, nefinisat, nefolosit, manșon profilat, rupt. Bibliografie: Vulpe 1970, p. 33, nr. 60, pl. 4/60; Soroceanu 2012, p. 138, pl. 55/4; Băjenaru 2013, p. 31, nr. 31; Băjenaru 2014b, p. 40, fig. 68/3;
4. Borovan (mun. Borovan, distr. Vratsa, Bulgaria) (fig. 5/4) – descoperire întâmplătoare; lamă cu secțiune ovală, nefinisat, tăiș tocit; manșon profilat. Bibliografie: Cernych 1978, pl. 22/8; Băjenaru 2013, p. 32, nr. 32;
5. Bulgaria (fig. 5/7) – proveniență necunoscută; descoperire întâmplătoare; lamă cu secțiune ovală, manșon profilat. Bibliografie: Chernych 1978, pl. 22/9; Băjenaru 2013, p. 44, nr. 73;
6. Călugăreni (com. Călugăreni, jud. Prahova, România) (fig. 2–3) – descoperire izolată; lamă cu secțiune pentagonală, nefinisat, manșon profilat;
7. Gârbovățul de Jos (com. Corcova, jud. Mehedinți, România) (fig. 5/5) – proveniență necunoscută; posibil lamă pentagonală, manșon profilat, rupt. Bibliografie: Crăciunescu 1998, p. 145–146, pl. III/2; Băjenaru 2013, p. 90, nr. 224;
8. Halânga (com. Izvorul Bârzii, jud. Mehedinți, România) (fig. 5/6) – descoperire întâmplătoare; lamă cu secțiune oval-hexagonală?; manșon profilat. Bibliografie: Vulpe 1970, p. 33, nr. 59, pl. 4/59; Băjenaru 2013, p. 99, nr. 257;
9. Peștișani (com. Peștișani, jud. Gorj, România) (fig. 5/8) – descoperire izolată, lamă cu secțiune oval-hexagonală, manșon profilat. Bibliografie: Vulpe 1970, p. 33, nr. 61, pl. 4/61; Băjenaru 2013, p. 159, nr. 446;
10. România (probabil sudul României) (fig. 5/9) – descoperire întâmplătoare; lamă cu secțiune oval-pentagonală?, manșon profilat. Bibliografie: Vulpe 1970, p. 33, nr. 62, pl. 5/62; Băjenaru 2013, p. 181, nr. 527;
11. România (probabil sudul României) (fig. 5/10) – descoperire întâmplătoare; A. Vulpe presupune, pe baza formei și patinei similare, apartenența acestuia, împreună cu piesa următoare, la un singur depozit; lamă cu secțiune hexagonală?, lătită spre tăiș, manșon profilat. Bibliografie: Vulpe 1970, p. 33, nr. 63, pl. 5/63; Soroceanu 2012, p. 160, nr. 1, pl. 71/6; Băjenaru 2013, p. 181, nr. 526;
12. România (probabil sudul României) (fig. 5/11) – descoperire întâmplătoare; A. Vulpe presupune, pe baza formei și patinei similare, apartenența acestuia, împreună cu piesa anterioară, la un singur depozit; lamă cu secțiune ovală?, lătită spre tăiș, manșon profilat. Bibliografie: Vulpe 1970, p. 33, nr. 64, pl. 5/64; Soroceanu 2012, p. 160, nr. 2, pl. 71/6.

³⁶ Pentru funcțiile depunerilor de metale, vezi Fontijn 2001–2002, p. 5; Neumann 2010, p. 238; Hansen 2012, p. 8; Hansen 2013, p. 179; Gori 2014, p. 270; Dietrich 2014; Dietrich 2015.

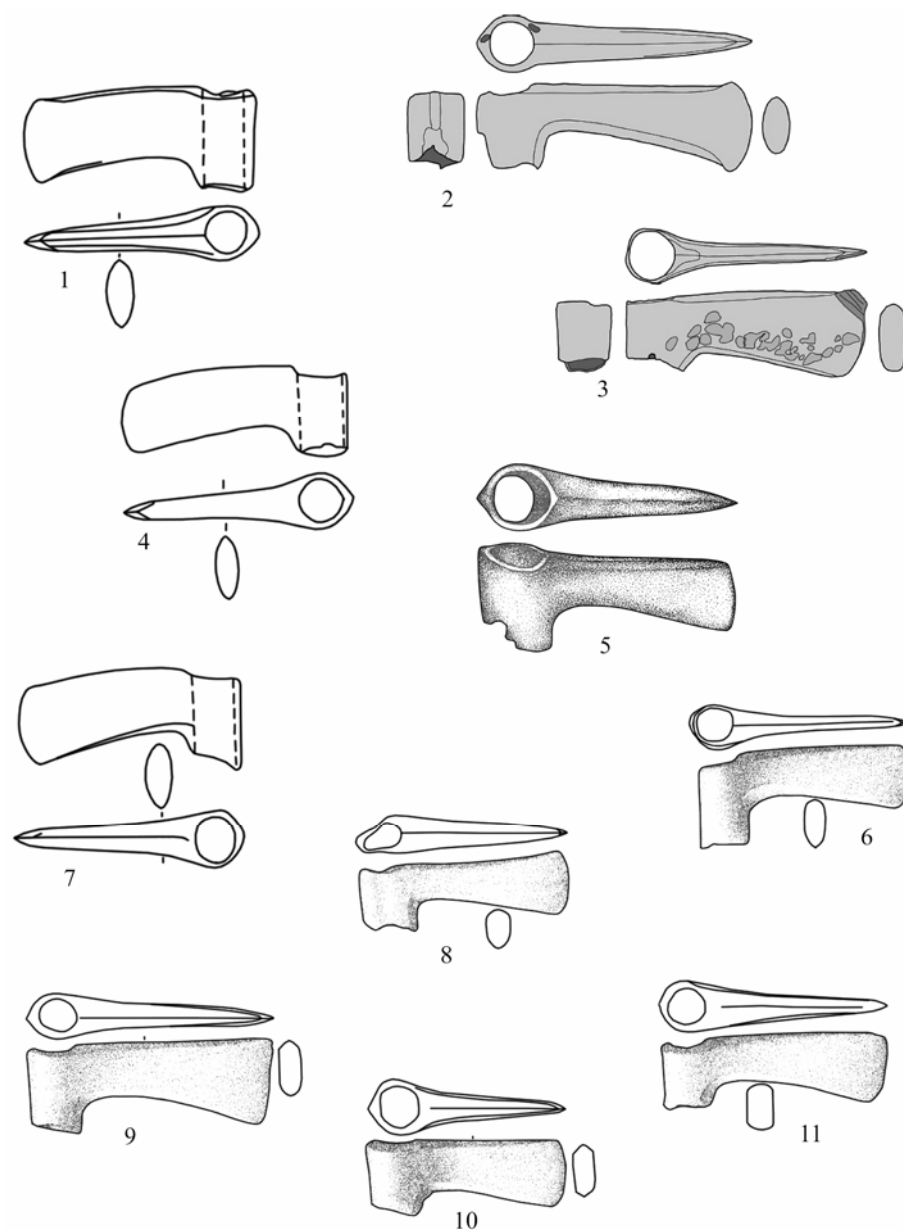

Fig. 5. Topoare atribuite seriei Halânga, tipul Izvoarele (scări diferite): 1. Altimir (după Cernych 1978, pl. 22/7); 2. Berbești (după Băjenaru 2014, fig. 68/1); 3. Bolboși (după Băjenaru 2014, fig. 68/3); 4. Borovan (după Cernych 1978, pl. 22/8); 5. Gârbovățul de Jos (după Crăciunescu 1998, pl. III/2); 6. Halânga (după Vulpe 1970, pl. 4/59); 7. Bulgaria, proveniență necunoscută (după Cernych 1978, pl. 22/9); 8. Peștișani (după Vulpe 1970, pl. 4/61); 9. România, proveniență necunoscută (după Vulpe 1970, pl. 5/62); 10. România, proveniență necunoscută (după Vulpe 1970, pl. 5/63); 11. România, proveniență necunoscută (după Vulpe 1970, pl. 5/64).

BIBLIOGRAFIE

- Băjenaru 2010 R. Băjenaru, *Between Axe and Dagger: Early Bronze Age Weaponry in the Lower Danube Area*, în R. Băjenaru, G. Bodi, C. Opreanu, V.V. Zirra (eds.), *Recent Studies in the Past and Present I. Human Heritage and Community: Archaeology in the Carpathians and Lower Danube Area from Prehistory to the Early Medieval Age*, Transylvanian Review 19, Supplement No. 5, 1, 2010, p. 151–162.
- Băjenaru 2013 R. Băjenaru, *Identități culturale, structuri de putere și conflict militar în nordul Peninsulei Balcanice în mileniiile IV–III a. Chr.*, București, 2013.
- Băjenaru 2014a R. Băjenaru, *Despre datarea și contextul unui topor fațetat din Oltenia*, în N. Boroffka, G.T. Rustoiu, R. Ota (eds.), *Nucleul carpatic. Studii privind istoria și preistoria Transilvaniei în context european, dedicate lui Horia Ciugudean la aniversarea a 60 de ani*, Apulum 51, 2014, p. 89–98.
- Băjenaru 2014b R. Băjenaru, *Sfârșitul bronzului timpuriu în regiunea dintre Carpați și Dunăre*, Cluj-Napoca, 2014.
- Burtănescu 2002 F. Burtănescu, *Topoare cu tub transversal pentru fixarea cozii și tăiș vertical din Moldova (perioada bronzului timpuriu și mijlociu). Încercări de ordonare tipocronologică și culturală*, TD 23, 1–2, 2002, p. 171–207.
- Cernych 1978 E.H. Черных, *Горное дело и металлургия в древнейшей Болгарии*, София, 1978.
- Crăciunescu 1998 N. Crăciunescu, *Piese de metal din colecția arheologică a Muzeului Regiunii Porților de Fier*, TD 19, 1–2, 1998, p. 145–151.
- Dani 2013 J. Dani, *The Significance of Metallurgy at the Beginning of the Third Millennium BC in the Carpathian Basin*, în V. Heyd, G. Kulcsár, V. Szeverényi (eds.), *Transition to the Bronze Age. Interregional Interaction and Socio-Cultural Change in the Third Millennium BC Carpathian Basin and Neighbouring Regions*, Budapest, 2013, p. 203–231.
- Dietrich 2014 O. Dietrich, *Learning from 'Scrap' about Late Bronze Age Hoarding Practices: A Biographical Approach to Individual Acts of Dedication in Large Metal Hoards of the Carpathian Basin*, EJA 17, 3, 2014, p. 468–486.
- Dietrich 2015 O. Dietrich, *On chronological 'firsts' in Bronze Age archaeology. The impact of selective deposition on the visibility of innovations*, 2015, poster, https://www.academia.edu/13237658/On_chronological_firsts_in_Bronze_Age_archaeology_The_impact_of_selective_deposition_on_the_visibility_of_innovations.
- Fontijn 2001–2002 D. Fontijn, *Sacrificial landscapes. Cultural biographies of persons, objects and "natural" places in the Bronze Age of the Southern Netherlands c. 2300–600 BC*, APL 33-34, 2001–2002, Leiden, 2002.
- Frînculeasa, Garvăn 2015 A. Frînculeasa, D. Garvăn, *Șoimești, com. Ceptura, jud. Prahova*, în CCA. Campania 2014, București, 2015, p. 241–242.

- Frînculeasa, Preda, Heyd 2015 A. Frînculeasa, B. Preda, V. Heyd, *Pit-Graves, Yamnaya and Kurgans along the Lower Danube: Disentangling 4th and 3rd Millennium BC Burial Customs, Equipment and Chronology*, PZ 90, 2015, p. 45–113.
- Frînculeasa et alii 2014 A. Frînculeasa, N. Șerban, A. Anton, O. Negrea, *Raport de cercetare arheologică preventivă pe autostrada București-Ploiești. Șantierul arheologic Moara Vlăsiei (jud. Ilfov)*, AMIAP S.N. 5, 2014, p. 114–153.
- Frînculeasa et alii 2015 A. Frînculeasa, A. Sofîcaru, A. Măgureanu, B. Preda, B. Ciupercă, D. Garvăn, A. Anton, C. Constantin, *Un complex funerar preistoric descoperit la Târgșoru Vechi (Jud. Prahova)*, BMJT Seria Arheologie 7, 2015, p. 133–156.
- Ghelmez 1976 A.V. Ghelmez, *Toporul de bronz de la Berbești (Vâlcea)*, Buridava 2, 1976, p. 35–36.
- Gori 2014 M. Gori, *Metal Hoards as Ritual Gifts. Circulation, Collection and Alienation of Bronze Artefacts in Late Bronze Age Europe*, în F. Carlă, M. Gori (eds.), *Gift giving and the “embedded” economy in the ancient world*, Heidelberg, 2014, p. 269–288.
- Hansen 2010 S. Hansen, *Communication and exchange between the Northern Caucasus and Central Europe in the fourth millennium BC*, în S. Hansen, A. Hauptmann, I. Motzenbäcker, E. Pernicka (eds.), *Von Majkop bis Trialeti. Gewinnung und Verbreitung von Metallen und Obsidian in Kaukasien im 4.-2. Jt. v. Chr. Beiträge des Internationalen Symposium in Berlin vom 1.-3. Juni 2006*, Kolloquien zur Vor- und Frühgeschichte 13, Bonn, 2010, p. 297–316.
- Hansen 2011 S. Hansen, *Metal in South-Eastern and Central Europe between 4500 and 2900 BCE*, în Ü. Yalçin (ed.), *Anatolian Metal V*, Der ANSCHNITT, Beiheft 24, Bochum, 2011, p. 137–149.
- Hansen 2012 S. Hansen, *Prefața editorilor*, în T. Soroceanu, *Die Kupfer- und Bronzedepots der frühen und mittleren Bronzezeit in Rumänien / Depozitele de obiecte din cupru și bronz din România. Epoca timpurie și mijlocie a bronzului*, Archaeologia Romanica 5, Cluj-Napoca – Bistrița, 2012, p. 8.
- Hansen 2013 S. Hansen, *Bronze Age Hoards and Their Role in Social Structure: a Case Study from South-West Zealand*, în S. Bergerbrant, S. Sabatini (eds.), *Counterpoint: Essays in Archaeology and Heritage Studies in Honour of Professor Kristian Kristiansen*, BAR IntSer 2508, 2013, p. 179–191.
- Neumann 2010 D. Neumann, *Depositions of the Bronze Age – Perception and Cultural Practice in Prehistoric Landscapes*, în Kiel Graduate School “Human Development in Landscapes” (ed.), *Landscapes and Human Development: The Contribution of European Archaeology*, Proceedings of the International Workshop “Socio-Environmental Dynamics over the Last 12,000 Years: The Creation of Landscapes” (1st–4th April 2009), UPA 191, Bonn, 2010, p. 237–248.
- Niculescu 2008 Gh. Niculescu, *Subcarpații dintre Prahova și Buzău. Studii geomorfologice sintetice*, București, 2008.
- Roman 1986 P. Roman, *Perioada timpurie a epocii bronzului pe teritoriul României*, SCIVA 37, 1, 1986, p. 29–55.

- Roman, Pál, Csába 1973 P. Roman, I. Pál, H. Csába, *Cultura Jigodin. O cultură cu ceramică șnurată în estul Transilvaniei*, SCIVA 24, 4, 1973, p. 559–574.
- Roman, Dodd-Oprițescu, Pál 1992 P.I. Roman, A. Dodd-Oprițescu, J. Pál, *Beiträge zur Problematik der schnurverzierten Keramik Südosteuropas*, Heidelberger Akademie der Wissenschaften, Internationale Interakademische Kommission für die Erforschung der Vorgeschichte des Balkans, Monographien 3, Mainz am Rhein, 1992.
- Soroceanu 2012 T. Soroceanu, *Die Kupfer- und Bronzedepots der frühen und mittleren Bronzezeit in Rumänien / Depozitele de obiecte din cupru și bronz din România. Epoca timpurie și mijlocie a bronzului*, Archaeologia Romanica 5, Cluj-Napoca – Bistrița, 2012.
- Szeverényi 2013 V. Szeverényi, *The Earliest Copper Shaft-Hole Axes in the Carpathian Basin: Interaction, Chronology and Transformations of Meaning*, în A. Anders, G. Kulcsár (eds.), *Moments in Time, Papers Presented to Pál Raczky on His 60th Birthday*, Budapest, 2013, p. 661–669.
- Vulpe 1970 A. Vulpe, *Die Äxte und Beile in Rumänien I*, PBF IX, 2, München, 1970.
- Vulpe 1988a A. Vulpe, *Varia archaeologica (II). Depozitul de topoare de la Râncăciov-Argeș*, TD 9, 1988, p. 207–210.
- Vulpe 1988b A. Vulpe, *Varia archaeologica (II). Cu privire la topoarele de aramă de tip Dumbrăvioara*, TD 9, 1988, p. 210–212.
- Vulpe, Tudor 1970 A. Vulpe, E. Tudor, *Cu privire la topoarele de metal cu gaură de înmănușare transversală*, SCIV 21, 3, 1970, p. 417–427.
- Vulpe, Drîmbocianu 1981 A. Vulpe, V. Drîmbocianu, *Cercetări arheologice în raza comunei Năeni (Buzău)*, SCIVA 32, 2, 1981, p. 171–193.
- Žeravica 1993 Z. Žeravica, *Äxte und Beile aus Dalmatien und anderen Teilen Kroatiens, Montenegro, Bosnien und Herzegowina*, PBF IX, 18, Stuttgart, 1993.

A SHAFT-HOLE AXE DISCOVERED AT CĂLUGĂRENI (PRAHOVA COUNTY)

ABSTRACT

The aim of this paper is to introduce a shaft-hole axe made of copper. The artefact is an isolated discovery from northern Muntenia, Călugăreni locality, Prahova County. The item was assigned, according to certain typological features, to the Halânga series of the Izvoarele type. The text approaches topics such as the dispersal, the chronological and cultural assignment of such axes.

Keywords: Călugăreni, shaft-hole axe, Muntenia, Early Bronze Age, Glina culture.

LIST OF CAPTIONS

Fig. 1. 1. Map of the region with Early Bronze Age sites; 2–3. images of the place of discovery; 4. map of Călugăreni (Prahova County) indicating the place of discovery.

Fig. 2. The shaft-hole axe from Călugăreni.

Fig. 3. The shaft-hole axe from Călugăreni.

Fig. 4. Map of the Halânga series shaft-hole axes.

Fig. 5. Shaft-hole axes assigned to the Halânga series, Izvoarele type (different scales):

1. Altimir (after Cernych 1978, pl. 22/7);
2. Berbești (after Băjenaru 2014, fig. 68/1);
3. Bolboși (after Băjenaru 2014, fig. 68/3);
4. Borovan (after Cernych 1978, pl. 22/8);
5. Gârbovățul de Jos (after Crăciunescu 1998, pl. III/2);
6. Halânga (after Vulpe 1970, pl. 4/59);
7. Bulgaria, unknown provenience (after Cernych 1978, pl. 22/9);
8. Peștișani (after Vulpe 1970, pl. 4/61);
9. România, unknown provenience (after Vulpe 1970, pl. 5/62);
10. România, unknown provenience (after Vulpe 1970, pl. 5/63);
11. România, unknown provenience (after Vulpe 1970, pl. 5/64).

ABREVIERI

ActaArchHung – Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae, Budapesta
ActaMM – Acta Musei Meridionalis, Vaslui
ActaMN – Acta Musei Napocensis, Cluj-Napoca
ActaMP – Acta Musei Porolissensis, Zalău
ActaPraehArch – Acta Praehistorica et Archaeologica, Berlin
AICSUS – Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane, Sibiu
AIM / АИМ – Arheologhiceskie Issledovaniija v Moldavii / Археологические Исследования в Молдавии, Chişinău / Кишинев
AMIAP – Anuarul Muzeului de Istorie și Arheologie Prahova, Ploiești
AnB – Analele Banatului, Muzeul Național al Banatului, Timișoara
Angew. Chem. Int. Ed. – Angewandte Chemie International Edition, Weinheim
Angustia – Angustia. Arheologie – Etnografie, Sf. Gheorghe
Antiquity – Antiquity. A Review of World Archaeology, Durham
AnUOradea – Analele Universității din Oradea, Oradea
AO – Analele Olteniei, Craiova
APL – Analecta Praehistorica Leidensia, Leiden
Apulum – Acta Musei Apulensis, Alba Iulia
ArchAustr – Archaeologia Austriaca, Viena
ArchHung – Archaeologia Hungarica, Budapesta
ArchKorr – Archäologisches Korrespondenzblatt, Mainz
ArchKözl – Archaeologiai Közlemények, Budapesta
ArhMold – Arheologia Moldovei, Iași – București
ArhVestnik – Arheološki Vestnik, Ljubljana
Banatica – Banatica, Muzeul Banatului Montan, Reșița
BAR IntSer – British Archaeological Reports. International Series, Oxford
BerRGK – Berichte der Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen Archaologischen Instituts, Frankfurt am Main
BiblArh – Biblioteca de Arheologie
BiblThrac – Biblioteca Thracologica
BMJT – Buletinul Muzeului Județean Teleorman, Alexandria
BMTAGiurgiu – Buletinul Muzeului „Teohari Antonescu”, Giurgiu
BPS – Baltic-Pontic Studies, Poznań
BSNR – Buletinul Societății Numismatice Române, București
Buridava – Buridava, Muzeul Județean Vâlcea, Râmnicu Vâlcea
CA – Cercetări Arheologice, Muzeul Național de Istorie a României, București
CAJ – Cambridge Archaeological Journal, Cambridge
CANT – Cercetări arheologice în aria nord-tracă, București
Carpica – Carpica, Complexul Muzeal „Iulian Antonescu”, Bacău
CCA – Cronica Cercetărilor Arheologice din România, București
CCDJ – Cultură și civilizație la Dunărea de Jos, Călărași
CICSA – Centrul de Istorie Comparată a Societăților Antice, Facultatea de Istorie, Universitatea București

SCIVA, tomul 67, nr. 1–2, București, 2016, p. 199–201

- CommArchHung – Communicationes Archæologicæ Hungariæ, Budapesta
 Comunicări. Seria arheologică – Comunicări. Seria arheologică, Centrul de istorie, filologie și etnografie, Craiova
 Comunicări. Seria numismatică – Comunicări. Seria numismatică, Centrul de istorie, filologie și etnografie, Craiova
 Crisia – Anuarul Muzeului Țării Crișurilor, Oradea
 Dacia – Dacia. Recherches et Découvertes Archéologiques en Roumanie, București; serie nouă N.S. (nouvelle série); Revue d'Archéologie et d'Histoire Ancienne, București
 Danubius – Danubius, Revista Muzeului de Istorie Galați
 Drobeta – Drobeta. Muzeul Regiunii Porțile de Fier, Drobeta-Turnu Severin
 EJA – European Journal of Archaeology, European Association of Archaeologists (<http://e-a-a.org/eja.htm>)
 EphemDR – Ephemeris Dacoromana, Annuario della Scuola Romana di Roma, Roma – București
 EphemNap – Ephemeris Napocensis, Cluj-Napoca
 EurAnt – Eurasia Antiqua, Bonn
 Familia – Familia. Revistă de cultură, Oradea
 FundberBaden-Württemberg – Fundberichte aus Baden-Württemberg, Stuttgart
 Germania – Germania. Anzeiger der Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts, Berlin
 Godišnjak-Sarajevo – Godišnjak. Centar za balkanološka ispitivanja Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo
 Historica – Historica. Centrul de istorie, filologie și etnografie din Craiova
 Ialomîța – Ialomîța. Studii și comunicări de istorie, arheologie, etnografie, Slobozia
 IMFAN / ИМФАН – Izvestija Moldavskogo Filiala Akademii Nauk / Известия Молдавского Филиала Академии Наук, Chișinău / Кишинев
 Istros – Istros. Buletinul Muzeului Brăilei. Studii, comunicări, note, Brăila
 JahrbBSM – Jahrbuch des Burzenländer Sächsischen Museums, Kronstadt
 JahrbRGZM – Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums, Mainz
 JES – Journal of Indo-European Studies, Washington
 KSIA / КСИА – Kratkie soobščeniija Instituta arheologii SSSR / Краткие Сообщения Института Археологии SSSR, Moscova / Москва
 KSIIMK / КСИИМК – Kratkie soobščeniija Instituta Istorii Materialnoi Kulturi / Краткие Сообщения Института Истории Материальной Культуры, Moscova / Москва
 Kunde N.F. – Die Kunde. Zeitschrift für niedersächsische Archäologie; Neue Folge (N.F.), Hildesheim / Oldenburg
 MASP / МАСП – Materialy po arheologii Severnogo Pričernomorja / Материалы по Археологии Северного Причерноморья, Odessa / Одесса
 MCA (Materiale) – Materiale și Cercetări Arheologice, București
 MemAntiq – Memoria Antiquitatis, Piatra Neamț
 MIA / МИА – Materialy i Issledovanija po Arheologii SSSR / Материалы и Исследования по Археологии, Moscova / Leningrad (Sankt-Petersburg) / Москва
 MitteilungenBerlin – Mitteilungen der Berliner Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte, Berlin
 MittPrähistKomm – Mitteilungen der Prähistorische Kommission der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Viena
 MN – Muzeul Național, București
 MonographRGZM – Monographie des Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums, Mainz
 Mousaios – Mousaios. Muzeul Județean Buzău, Buzău
 MSSIA – Academia Română. Memoriile Secției de Științe Istorice și Arheologie, București
 NyJAMÉ – A nyíregyházi. Jósa András Múzeum. Evkönyve, Nyíregyháza
 Oltenia – Oltenia. Studii și Comunicări, Craiova
 PAS – Prähistorische Archäologie Südosteuropas, Berlin

- PBF – Prähistorische Bronzefunde, München – Stuttgart
Peuce – Peuce, Studii și cercetări de istorie și arheologie, Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion”, Tulcea
Pontica – Pontica. Studii și materiale de istorie, arheologie și muzeografie, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie, Constanța
PPS – Proceedings of the Prehistoric Society, Cambridge
Prilozi – Prilozi. Instituta za arheologiju u Zagrebu, Zagreb
PZ – Praehistorische Zeitschrift, Leipzig – Berlin
Radiocarbon – Radiocarbon. An International Journal of Cosmogenic Isotope Research, Cambridge
RadVM – Rad Vojvodjanskih Muzeja, Novi Sad
RCRFAActa – Rei Cretariae Romanae Fautorum Acta, Abingdon
RÉSEE – Revue des Études Sud-Est Européennes, București
RevMuz – Revista Muzeelor, București
RGF – Römisch-Germanische Forschungen, Berlin
RI – Revista de Istorie, București
RMM–MIA – Revista Muzeelor și Monumentelor. Monumente Istorice și de Artă, București
Rom Rep Phys – Romanian Reports in Physics, București
Sargetia – Sargetia, Acta Musei regionalis Devensis, Deva
SCIV(A) – Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie, București
SCN – Studii și Cercetări de Numismatică, București
SlovArch – Slovenská Archeológia, Nitra
SP – Studii de Preistorie, București
Starinar – Starinar. Organ Arheologskog Instituta, Belgrad
StCl – Studii Clasice, București
StComPitești – Studii și Comunicări, Muzeul Județean Argeș, Pitești
StComSatuMare – Studii și Comunicări, Satu Mare
SympThrac – Symposia Thracologica, București
TD – Thraco-Dacica, București
Terra Sebus – Terra Sebus, Acta Musei Sabesiensis, Muzeul Municipal „Ioan Raica”, Sebeș
Tibiscum – Tibiscum. Acta Musei Carasebesiensis. Muzeul Județean de Etnografie și al Regimentului de graniță Caransebeș
Topoi – Topoi. Berlin Studies of the Ancient World, Berlin – Boston
Transylvanian Review – Transylvanian Review, Romanian Academy, Centre for Transylvanian Studies, Cluj-Napoca
UPA – Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie, Bonn
ZPE – Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik, Bonn